

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

Затверджено на засіданні кафедри
фінансів
Протокол № 9 від 18 грудня 2015 р.

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"Фінансовий менеджмент та контролінг"
для студентів для студентів усіх спеціальностей
усіх форм навчання**

Укладачі

**Журавльова І.В.
Сабліна Н.В.**

Відповідальний за випуск

Журавльова І.В.

Харків. Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015

ВСТУП

Життєдіяльність людини в сучасному світі потребує практичних знань з фінансового менеджменту. З одного боку, фінанси – це кровотворна система економіки, з іншого - фінанси скрізь оточують нас як фізичних осіб. Навіть в побутовому житті питання типу ОСББ, купівля речей на один сезон чи на тривалий час, витрачання чи придбання активів - виникають у пересічного громадянина майже щодня. Сучасне життя потребує формування звички прораховувати свої ідеї, не говорячи вже про власний підприємницький проект, через фінансову звітність.

Тому навчальна дисципліна «Фінансовий менеджмент та контролінг» буде корисною майбутнім менеджерам, економістам, спеціалістам з міжнародної економіки, тим, хто планує відкрити власний бізнес і просто пересічним громадянам.

У теперішній період часу спостерігається обмеженість фінансових ресурсів та необхідність безперервного вдосконалення фінансової діяльності суб'єктів господарювання на основі фінансового менеджменту та контролінгу. Якщо фінансовий менеджмент дозволяє приймати управлінські рішення, спрямовані на отримання оптимального прибутку, максимізацію вартості капіталу власників при мінімізації ризиків, забезпеченні ліквідності та платоспроможності, то фінансовий контролінг зорієнтований на функціональну підтримку фінансового менеджменту .

Вивчення цієї дисципліни дає можливість студенту:

проводити діагностику фінансового стану підприємства;

здійснювати управління грошовими потоками підприємства, активами, капіталом;

застосовувати методи і прийоми функціональної підтримки управлінських рішень щодо оптимізації витрат, планування фінансових результатів і платоспроможності, які інтегруються в систему бюджетування на підприємстві,

розробляти рекомендації щодо ефективного застосування інструментарію фінансового контролінгу на підприємствах.

Таким чином, грамотне фінансове управління дозволить підвищити ефективність фінансової діяльності підприємств.

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів компетентностей щодо прийняття управлінських рішень щодо

діагностики фінансового стану, формування фінансових ресурсів підприємства, оптимізації структури капіталу та мінімізації фінансових ризиків, використання контролінгового інструментарію.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

здійснювати оцінку грошей у часі та з урахуванням інфляції;

проводити фінансову діагностику підприємства;

розробляти політику управління грошовими потоками;

активами, оптимізувати структуру капіталу, засвоїти основні методи контролінгу.

Об'єктом навчальної дисципліни сучасні теорії та практика фінансового менеджменту та контролінгу.

Предметом навчальної дисципліни є система методів та прийомів з інформаційно-аналітичної підтримки прийняття управлінських рішень для забезпечення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства.

Перереквізити: вивчення даної навчальної дисципліни студент розпочинає, прослухавши такі навчальні дисципліни, як «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Економічна теорія», «Економіка підприємства», «Менеджмент», «Фінанси», «Бухгалтерський облік»

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

економічний зміст фінансової діяльності суб'єктів підприємництва;

форми фінансування підприємств;

склад власного капіталу підприємства, порядок його формування та відображення у фінансовій звітності підприємства;

внутрішні джерела фінансування підприємств;

порядок, методи нарахування дивідендів та форми їх сплати;

форми реорганізації підприємств;

методи оцінки доцільності фінансових інвестицій та їх відображення у фінансовій звітності підприємства;

особливості фінансової діяльності суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічних відносин;

підходи до оцінки вартості підприємств;

складові доходів і видатків домогосподарств;

потенційні напрями фінансової діяльності домогосподарств;

сутність та функції фінансового контролінгу;

роль контролінгу в системі управління підприємством;
сутність стратегічного і оперативного фінансового контролінгу;
класифікацію об'єктів фінансового контролінгу та методів обліку витрат, що використовуються в системі фінансового контролінгу;
організаційно-методичні аспекти формування системи контролінгу на підприємстві;

вміти:

розрахувати власний капітал суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм у розрізі окремих статей;
навести показники першого розділу пасиву балансу підприємства;
визначати величину чистого прибутку підприємства за звітний період та розподіляти його по напрямкам використання на підприємстві;
розрахувати курси акцій акціонерних товариств;
визначати параметри корпоративних прав акціонерних товариств при зменшенні та збільшенні їхніх статутних капіталів;
розрахувати ефективну відсоткову ставку за облігаціями для емітента і для інвестора;
оцінити доцільність інвестицій у акції та облігації підприємств та державні облігації;
оцінити вартість підприємства за різними методами;
обґрунтувати доцільність здійснення фінансових операцій домогосподарствами;
визначати точку беззбитковості при лінійному тренді сукупних витрат підприємства;
здійснювати оцінку прибутковості продукції підприємства;
розробляти та аналізувати бюджети підприємства з метою оцінки ефективності управлінських рішень і оптимального розподілу ресурсів між підрозділами.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійними компетентностями, що наведені в табл. 1.

**Професійні компетентності, які отримують студенти після вивчення
навчальної дисципліни**

Назва компетентності	Складові компетентності
1	2
Здатність приймати ефективні фінансові рішення щодо управління матеріальними та нематеріальними активами підприємства та координації його діяльності з використанням інструментарію контролінгу.	Володіти основами організації системи раннього попередження та реагування.
	Оцінювати потребу підприємства в капіталі для фінансування своєї діяльності.
	Визначати основні завдання фінансиста у процесі здійснення підприємством зовнішньоекономічних операцій.
	Обґрунтовувати доцільність та забезпечувати ефективність взаємодії підприємства із зовнішніми організаціями.
	Реалізувати заходи щодо підвищення вартості підприємства.
	Обґрунтувати цілі реорганізації підприємства.
	Організувати реорганізацію підприємства шляхом злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення.
	Аналізувати показники діяльності підприємства
	Визначати напрями збільшення та зменшення зареєстрованого капіталу підприємства.
	Оцінювати доцільність вкладень фінансових ресурсів в діяльність підприємства.
	Проводити оцінку факторів, які впливають на формування зовнішньоекономічної політики підприємства.
	Проводити оцінку вартості активів підприємства.
	Збирати і обробляти первинну інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень
	Скласти звітність підприємств в результаті здійснення реорганізації.
	Розробляти порядок реорганізації підприємства.
	Розробляти ефективні напрями здійснення домогосподарствами фінансової діяльності
	Визначати доцільність виробництва продукції, мінімальних цін та обсягів реалізації продукції
	Виявляти резерви зниження собівартості в розрізі окремих центрів затрат, інвестиційних проектів чи видів продукції.
	Володіти бенчмаркінговими технологіями діагностики ефективності контролінгової системи.
	Виявляти потребу у грошових ресурсах і оптимізувати фінансові потоки на підприємстві.

Структуру складових професійних компетентностей та їх формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в табл. 2

Таблиця 2

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни
"Фінансовий менеджмент та контролінг"
за Національною рамкою кваліфікацій України

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Мінімальний досвід	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Теоретичні, організаційно-економічні основи фінансового менеджменту та зміст фінансової звітності					
Здатність визначати сфери фінансового менеджменту й застосування фінансових важелів і методів	Сутність фінансів, основні фінансові важелі та особливості застосування фінансових методів	Знання сутності, мети, завдань фінансового менеджменту, умов застосування фінансових методів і інструментів в фінансовому управлінні на підприємстві, змісту фінансової звітності.	Ідентифікувати основні напрями реформування системи фінансового менеджменту на підприємстві	Формувати та презентувати механізм системи фінансового менеджменту на підприємстві	Відповідальність за точну ідентифікацію сфер фінансового менеджменту та застосування фінансових важелів та інструментів
Тема 2. Управління грошовими потоками					
Здатність планувати та прогнозувати притоки та відтоки грошових потоків, розробляти і застосовувати платіжний календар	Характеристика формалізованих та неформалізованих методів формування грошових потоків	Знання основ фінансового планування на підприємстві, прогнозування грошових потоків. Знання основ формування платіжного календаря	Здійснювати вибір методів планування та прогнозування грошових потоків, визначати грошовий потік від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності	Презентувати результати побудови плану притоків та відтоків, платіжного календаря	Самостійно приймати ефективні управлінські рішення щодо оптимізації грошових потоків підприємства
Тема 3. Управління прибутком					
Здатність управляти формуванням та розподілом прибутку суб'єкта підприємництва, формувати асортиментну та цінову політику	Здатність управляти формуванням та розподілом прибутку суб'єкта підприємництва, формувати асортиментну	Здатність управляти формуванням та розподілом прибутку суб'єкта підприємництва, формувати асортиментну та	Здатність управляти формуванням та розподілом прибутку суб'єкта підприємництва, формувати асортиментну та цінову політику	Здатність управляти формуванням та розподілом прибутку суб'єкта підприємництва, формувати асортиментну	Здатність управляти формуванням та розподілом прибутку суб'єкта підприємництва,

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
підприємства	та цінову політику підприємства	цінову політику підприємства	підприємства	та цінову політику підприємства	формувати асортиментну та цінову політику підприємства
Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та оцінка інвестиційних проектів					
Здатність визначати майбутню, теперішню вартість грошей, враховувати фактор інфляції при визначенні вартості грошей у часі, приймати рішення щодо доцільності та ефективності інвес-тиційних вкладень підприємства	Сутність простої та складної відсоткової ставки при визначенні вартості грошей у часі, індексу інфляції, інвестицій	Знання методів визначення вартості грошей у часі, методики розрахунку ефективної відсоткової ставки, основних методичних підходів до визначення доцільності та ефективності інвестиційних вкладень підприємства	Здійснювати обґрунтування господарських рішень за результатами розрахунку вартості грошей у часі Оцінювати ефективність реалізації інвестиційних проектів, приймати обґрунтовані рішення щодо доцільності інвестиційних вкладень	Ефективно формувати систему управління вартістю грошей у часі Здатність приймати рішення щодо доцільності та ефективності інвестиційних вкладень підприємства	Приймати ефективні управлінські рішення та відповідати за надійність і точність результатів Здатність приймати рішення щодо доцільності та ефективності інвестиційних вкладень підприємства
Тема 5. Аналіз фінансових звітів та управління фінансовими ризиками					
Здатність оцінити та обґрунтувати рівень ризику в процесі прийняття фінансових рішень Здатність аналізувати фінансову звітність підприємства для обґрунтування та прийняття управлінських рішень	Здатність оцінити та обґрунтувати рівень ризику в процесі прийняття фінансових рішень Здатність аналізувати фінансову звітність підприємства для обґрунтування та прийняття управлінських рішень	Здатність оцінити та обґрунтувати рівень ризику в процесі прийняття фінансових рішень Здатність аналізувати фінансову звітність підприємства для обґрунтування та прийняття управлінських рішень	Здатність оцінити та обґрунтувати рівень ризику в процесі прийняття фінансових рішень Здатність аналізувати фінансову звітність підприємства для обґрунтування та прийняття управлінських рішень	Здатність оцінити та обґрунтувати рівень ризику в процесі прийняття фінансових рішень Здатність аналізувати фінансову звітність підприємства для обґрунтування та прийняття управлінських рішень	Здатність оцінити та обґрунтувати рівень ризику в процесі прийняття фінансових рішень Здатність аналізувати фінансову звітність підприємства для обґрунтування та прийняття управлінських рішень

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Тема 6. Фінансовий контролінг як інструмент управління підприємством					
Здатність розмежування існуючих підходів до сутності контролінгу та формування власного погляду; здатність до систематизації набору елементів системи контролінгу Здатність до адаптування організаційної структури управління підприємством з метою підвищення її гнучкості та здатності швидко реагувати на мінливі вимоги зовнішнього середовища	Аналізувати економічні явища і процеси у їх історичному і логічному розвитку. Володіти базовими економічними поняттями. Мати цілісне уявлення про організаційну структуру підприємства, знати принципи її побудови.	Сутність контролінгу. Предмет, методи, принципи контролінгу. Функції та задачі контролінгу. Формування цільових функцій та елементів системи фінансового контролінгу. Інформаційні потоки в системі фінансового контролінгу.	Володіти основними положеннями концепцій контролінгу. Володіти загально-методологічними, загальнонауковими та специфічними дослідницькими прийомами контролінгу. Формувати раціональну структуру фінансово-економічних служб підприємства та систему забезпечення менеджерів інформацією для різних рівнів управління	Визначення концептуальної сфери системи контролінгу та її механізм. Визначення системних ознак контролінгу. Визначення дослідницьких прийомів контролінгу. Володіти організаційно-методичними основами формування системи фінансового контролінгу на підприємстві.	Відповідальність за точну ідентифікацію ключових проблем на підприємстві; розробку механізму контролінгу. Відповідальність за точність і коректність результатів
Тема 7. Організація фінансового контролінгу на підприємстві					
Здатність до обґрунтування функціонального призначення фінансового контролінгу та розуміння завдань, що він виконує. Здатність до побудови системи фінансового контролінгу на підприємстві	Виявляти структурно-логічний зв'язок складових процесу. Знаходити в сучасному інформаційному середовищі, сприймати та аналітично опрацьовувати наукову інформацію	Сутність та функції фінансового контролінгу Принципи фінансового контролінгу Побудова системи фінансового контролінгу на підприємстві	Володіти теоретичними аспектами функціонування системи фінансового контролінгу. Володіти теоретичними аспектами побудови системи фінансового контролінгу на підприємстві	Визначення функціональних завдань фінансового контролінгу.	Відповідальність за точність і коректність функціональних завдань фінансового контролінгу.

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Тема 8. Оцінка результативності фінансово-господарської діяльності та системи мотивації					
Здатність до оцінки показників результативності та ефективності як інструменту управління фінансовими відносинами на підприємстві Здатність до оперування методами внутрішнього трансферного ціноутворення	Володіти методикою проведення фінансового аналізу діяльності підприємства	Характеристику та складові контролінгу поведінки, недоліках використання показника прибутку як критерію оцінки результативності діяльності підприємства, механізм формування системи мотивації на підприємстві	Володіти інструментарієм контролінгу поведінки; застосовувати логічно-дедуктивні системи показників; формувати адекватну систему показників оцінки результативності діяльності підприємств; формувати адекватну систему мотивації агента	Ефективно формувати систему показників оцінки результативності діяльності підприємства та систему мотивації	Приймати ефективні управлінські рішення та відповідати за надійність і точність результатів
Тема 9. Контролінг управління витратами в системі фінансового управління підприємством					
Здатність до діагностики ефективності контролінгової системи на підприємстві; до визначення факторів, що впливають на величину прибутку підприємства. Здатність застосовувати маржинальний аналіз при прийнятті управлінських рішень	Узагальнювати систему статистичних показників. Мати навички обробки статистичних матеріалів.	Аналіз точки беззбитковості. Бенчмаркінг. Вартісний аналіз. Портфельний аналіз. ABC-аналіз. Аналіз сильних та слабких місць на підприємстві Прибуток в діяльності підприємства та фактори, що впливають на його величину. Використання маржинального аналізу при прийнятті управлінських рішень	Визначати доцільність виробництва продукції, мінімальних цін та обсягів реалізації. Володіти бенчмаркінговими технологіями діагностики ефективності контролінгової системи. Виявляти резерви зниження собівартості в розрізі окремих центрів затрат чи видів продукції.	<i>Ефективно формувати</i> адекватні бази розподілу непрямих витрат, управлінські рішення щодо удосконалення системи аналізу, обліку, контролю за витратами на підприємстві.	Приймати ефективні управлінські рішення щодо оптимізації витрат і прибутку підприємства

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Тема 10. Бюджетування як інструмент оперативного фінансового контролінгу					
Здатність до організації системи бюджетування на підприємстві. Оволодіння інструментарієм оперативного фінансового контролінгу	Володіти сучасними інформаційними технологіями збору, обробки та поширення даних Організовувати та проводити вибіркові обстеження, одноразові статистичні спостереження, опитування та моніторинг. Аналізувати рівень і динаміку показників прибутковості, фінансових результатів, використання чистого прибутку, впливу інфляції на фінансові результати.	Методи прогнозування. Правила фінансування підприємств. Принципи та способи бюджетування. Система бюджетів на підприємстві. Майстер-бюджет. Бюджетний контроль.	Володіти інструментарієм оперативного фінансового контролінгу. Володіти методами прогнозування. Володіти механізмами формування бюджетів на підприємстві. Вміти організовувати впровадження системи бюджетування на підприємстві	Формувати планові показники на основі аналізу ряду динаміки. Формувати тенденції розвитку підприємства на основі експертної діагностики. Планувати фінансово-господарську діяльність підприємства на певний період. Формувати систему контролю над виконанням планів, коригування їх змісту і термінів реалізації.	Самостійно приймати ефективні управлінські рішення та відповідати за коректність і адекватність розроблених прогнозних показників. Відповідати за коректність та адекватність розроблених моделей

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (5 кредитів ЄКТС). Форма підсумкового контролю – залік.

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні та методичні основи фінансового менеджменту

Тема 1. Теоретичні, організаційно-економічні основи фінансового менеджменту та зміст фінансової звітності

Фінанси як система економічних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів в процесі їх кругообігу. Спеціальна область знань фінансового менеджменту. Сутність фінансового менеджменту. Мета фінансового менеджменту. Завдання фінансового менеджменту. Необхідність і умови ефективності фінансового менеджменту та умови її досягнення. Об'єкти фінансового менеджменту. Основні напрями фінансового менеджменту.

Місце фінансового менеджменту в організаційній структурі підприємства. Структура механізму фінансового менеджменту. Функції фінансового менеджменту. Економічна основа фінансового менеджменту.

Етапи розвитку західного та українського фінансового менеджменту. Особливості моделі сучасного фінансового менеджменту в Україні.

Інформаційна база, що формується на підґрунті обробки внутрішніх джерел фінансового менеджменту. Склад фінансової звітності підприємства. Внутрішні та зовнішні джерела фінансової звітності. Інтернет-ресурси, на яких розміщено фінансову звітність суб'єктів господарювання.

Тема 2. Управління грошовими потоками

Сутність грошових коштів, еквівалентів грошових коштів, потоків грошових коштів. Значення грошових потоків у діяльності підприємства. Економічна сутність грошового потоку.

Зміст звіту про рух грошових коштів.

Класифікація грошових потоків. Характеристика видів грошових потоків. Класифікація грошових потоків за видами діяльності. Притоки та відтоки грошових коштів за операційною діяльністю. Притоки та відтоки грошових коштів за інвестиційною діяльністю. Притоки та відтоки грошових коштів за фінансовою діяльністю.

Зміст і завдання управління вхідними грошовими потоками. Принципи управління грошовими потоками. Методи оптимізації грошових потоків.

Планування та прогнозування грошових потоків. Поняття чистого грошового потоку. Розробка планів руху грошових коштів. Розробка і застосування платіжного календаря. Оперативне планування надходжень і використання грошових коштів підприємства. Управління вхідними грошовими потоками. Управління вихідними грошовими потоками. Оперативне регулювання поточних надходжень і витрат грошових коштів.

Методичний підхід до складання прогнозного документу "Звіт про рух грошових коштів", «Балансу», «Звіту про фінансові результати» прямим методом прогнозування грошових потоків. Формування документу "Звіт про рух грошових коштів" непрямым методом. Прогнозна оцінка фінансового стану суб'єкта підприємництва та моделювання прийняття фінансових рішень в галузі фінансової, інвестиційної та операційної діяльності підприємства.

Тема 3. Управління прибутком

Політика формування власних фінансових ресурсів, її зміст та принципи розроблення. Максимізація обсягу залучення власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел. Роль прибутку в формуванні власних фінансових ресурсів. Зміст і завдання управління прибутком.

Системний підхід до управління формуванням прибутку. Інформаційна база управління прибутком. Управління прибутком від різних видів діяльності. Операційний аналіз. Поняття та основні показники операційного аналізу. Механізм управління прибутком підприємства "взаємозв'язок витрат, обсягу реалізації і прибутку" ("Cost-Volume-Profit Relationships" або CVP).

Фактори, що впливають на формування прибутку. Управління формуванням собівартості. Класифікація витрат підприємства.

Оптимізація витрат різноманітними методами. Резерви зростання прибутку. Ризик отримання прибутку.

Гранична виручка і граничні витрати. Аналіз беззбитковості. Поріг рентабельності. Запас фінансової міцності.

Політика максимізації прибутку підприємств. Операційний леверидж.

Операційний важіль і ілюстрація механізму його впливу на прибуток до виплати відсотків і податків. Показники, що використовуються для визначення кількісних значень заходи операційної залежності. Взаємозв'язок між запасом фінансової міцності і мірою операційної залежності.

Фінансовий важіль. Ефект фінансового важеля. Ілюстрація механізму впливу фінансового важеля на основні показники власників фірми.

Сутність і завдання управління розподілом прибутку. Фактори, що впливають на розподіл валового прибутку. Вплив на розподіл прибутку системи оподаткування підприємств. Податковий менеджмент суб'єктів господарювання.

Управління розподілом і використанням чистого прибутку. Аналіз розподілу і використання прибутку. Політика розвитку підприємства при використанні прибутку. Дивідендна політика. Капіталізація доходів працівників підприємств як засіб підвищення ефективності управління прибутком.

Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та оцінка інвестиційних проектів

Необхідність і значення визначення вартості грошей у часі. Фактори, що впливають на зміну вартості грошей у часі. Зміст концепції оцінки вартості грошей у часі. Майбутня вартість грошей та її сутність. Теперішня вартість грошей та її сутність. Простий відсоток. Складний відсоток. Попередній метод нарахування відсотка (метод пренумерандо або антисипативний метод). Подальший метод нарахування відсотка (метод постнумерандо або рекурсивний метод). Дискретний грошовий потік. Безперервний грошовий потік. Ануїтет.

Відсоткова ставка. Класифікація відсоткових ставок.

Методичний інструментарій оцінки вартості грошей при дискретних потоках платежів за простими відсотками. Методичний інструментарій

оцінки вартості грошей при дискретних потоках платежів за складними відсотками. Методичний інструментарій оцінки вартості грошей при дискретних потоках платежів при ануїтеті.

Фактор інфляції. Вплив інфляції на зміну вартості грошей. Сутність концепції впливу фактора інфляції в управлінні аспектами фінансової діяльності підприємства. Оцінка інфляційних процесів. Номінальна та реальна сума грошових коштів. Номінальна та реальна відсоткова ставка.

Методичний інструментарій прогнозування річного темпу та індексу інфляції. Методичний інструментарій формування реальної відсоткової ставки з урахуванням фактора інфляції. Методичний інструментарій оцінки вартості грошових коштів з урахуванням фактора інфляції. Методичний інструментарій формування необхідного рівня доходності фінансових операцій з урахуванням фактора інфляції.

Зміст та основні завдання управління інвестиційною діяльністю підприємства. Забезпечення інвестиційної підтримки високих темпів розвитку операційної діяльності підприємства. Забезпечення максимальної доходності окремих інвестиційних проектів та інвестиційної діяльності підприємства в цілому при заданому рівні ризику. Забезпечення мінімізації рівня інвестиційного ризику при заданому рівні доходності. Забезпечення оптимальної ліквідності інвестицій та можливостей швидкого реінвестування капіталу. Забезпечення формування достатнього обсягу інвестиційних ресурсів. Забезпечення фінансової рівноваги підприємства в процесі здійснення інвестиційної діяльності. Принципи та етапи формування інвестиційної політики підприємства.

Основні завдання розробки інвестиційного проекту. Класифікація проектів. Строк реалізації проекту. Осяг інвестиційних витрат. Грошові потоки за інвестиційним проектом. Ставка дисконтування. Методи оцінки інвестиційних проектів. Період окупності інвестицій. Чиста приведена вартість проекту. Внутрішня ставка прибутку. Дисконтований період окупності. Порівняльний аналіз проектів та критерії вибору інвестиційного проекту.

Тема 5. Аналіз фінансової звітності та управління фінансовими ризиками.

Методики аналізу фінансових звітів господарюючих суб'єктів: методика Міністерства фінансів, методика Фонду Державного майна України, методика Міністерства економіки, інші методичні підходи.

Основні напрямки аналізу фінансових звітів: ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, грошові потоки, прибутковість, власний капітал. Абсолютні та відносні показники аналізу фінансових звітів за вказаними напрямками. Методи фінансового аналізу та їх використання для оцінки фінансового стану підприємства. Викривлення у фінансовій звітності та методи їх виявлення.

Зміст поняття «фінансовий ризик». Його місце у структурі видів підприємницького ризику. Основні характеристики фінансового ризику. Види фінансових ризиків. Класифікаційні аспекти фінансових ризиків підприємства, їх зміст. Фактори виникнення фінансових ризиків.

Зміст та етапи політики управління фінансовими ризиками. Ідентифікація окремих видів ризиків, пов'язаних з фінансовою діяльністю підприємства. Визначення розміру можливих фінансових втрат при настанні ризикової події по окремим видам фінансових ризиків. Дослідження факторів, що впливають на рівень фінансових ризиків підприємства. Встановлення гранично допустимого рівня фінансових ризиків по окремим фінансовим операціям та видам фінансової діяльності підприємства. Визначення напрямків нейтралізації негативних наслідків окремих видів фінансових ризиків.

Система внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків. Основні методи нейтралізації фінансових ризиків. Уникання ризику та заходи його реалізації. Основні умови використання заходів уникання ризику у системі внутрішніх механізмів нейтралізації ризиків. Лімітування концентрації ризику. Система фінансових нормативів, що забезпечують лімітування ризику. Диверсифікація фінансових ризиків та її основні напрямки. Механізм трансферта фінансових ризиків. Механізм самострахування фінансових ризиків, його основні форми. Інші методи внутрішньої нейтралізації фінансових ризиків.

Змістовий модуль 2. Фінансовий контролінг в системі управління підприємством

Тема 6. Фінансовий контролінг як інструмент управління підприємством

Сутність контролінгу та його необхідність в системі прийняття фінансових рішень. Етапи розвитку контролінгу. «Контролінг» і «контроль» тотожність та протилежність. Міжнародний досвід формування системи фінансового контролінгу.

Критерії прийняття управлінських рішень. Управлінський облік в системі фінансового контролінгу.

Функціональні та інституційні аспекти контролінгу. Завдання та функції функції контролінгу. Методичне забезпечення фінансового контролінгу.

Тема 7. Організація фінансового контролінгу на підприємстві

Основні етапи впровадження фінансового контролінгу на підприємстві. Моделі організаційних структур управління та їх вплив організаційної структури підприємства на організацію фінансового контролінгу. Служба фінансового контролінгу на підприємстві: склад, структуру.

Фінансовий контролер: завдання, права, функції, обов'язки. Центри відповідальності та особливості їх формування на підприємстві.

Тема 8. Оцінка результативності фінансово-господарської діяльності та системи мотивації

Контролінг поведінки. Методи та інструменти зменшення інформаційної асиметрії та нейтралізації конфліктів інтересів. Інструментарій контролінгу поведінки.

Система вимірювання результативності діяльності. Система мотивації та матеріальної винагороди. Показники оцінки ефективності, їх функції. Система фінансових індикаторів.

Традиційні показники (прибуток та рентабельність) оцінки ефективності діяльності, їх недоліки при оцінюванні результатів діяльності підприємства.

Тема 9. Контролінг управління витратами в системі фінансового управління підприємством

Сутність контролінгу управління витратами і його роль у прийнятті фінансових рішень. Системи калькулювання витрат підприємства.

Система калькулювання за повними витратами. Розподіл витрат, вибір бази розподілу витрат. Методи розподілу непрямих витрат. Метод розрахунку ставки розподілу непрямих витрат.

Система калькулювання часткових витрат. Система директ-костинг в управлінні витратами підприємства. CVP-аналіз в системі прийняття управлінських рішень. Аналіз чутливості й операційний важіль. Управління витратами із застосуванням методу ABC.

Тема 10. Бюджетування як інструмент фінансового контролінгу

Бюджетування у системі фінансового контролінгу. Принципи, функції, характеристики бюджетування..

Майстер-бюджет: основні, допоміжні, зведені; гнучкі, фіксовані. Бюджетування ліквідності, планування фінансових результатів.

Постановка системи бюджетування. Методи бюджетування, їх сутність та недоліки. Етапи бюджетування на підприємстві.

3. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття являє собою форму навчального процесу, що проводиться під керівництвом викладача, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем навчальної дисципліни, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Доповіді та презентації, підготовлені студентом, оцінюються викладачем на кожному семінарському занятті, а підсумкові бали виставляються у відповідний жупнал та враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни

Перелік запитань, що відносяться на семінарські заняття з дисципліни «Фінансовий контролінг» наведено у табл. 3.1

План проведення семінарських занять

Назва теми	Перелік питань для розгляду
1	2
Тема 1. Теоретичні та організаційно-економічні основи фінансового менеджменту та зміст фінансової звітності	Тема: Механізм фінансового менеджменту 1. Сутність механізму фінансового менеджменту 2. Функції фінансового менеджменту 3. Система регулювання фінансової діяльності підприємства 4. Система зовнішньої підтримки фінансового менеджменту 5. Система фінансових важелів 6. Система фінансових методів 7. Система фінансових інструментів 8. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту
Змістовий модуль 2. Фінансовий контролінг в системі управління підприємством	
Тема 6. Фінансовий контролінг як інструмент управління підприємством	Тема: Роль контролінга в системі управління підприємством. 1. Контролінг як інструмент ефективного управління підприємством. 2. Сутність та функції контролінгу. 3. Розмежування поглядів, що сформувалися в світовій науковій думці, а саме ідеологічної німецької школи контролінгу та американської. 4. Зарубіжний досвід контролінгу. Економічна етимологія походження контролінгу в історичному аспекті.
Тема 7. Організація фінансового контролінгу на підприємстві	Тема: Організаційно-економічні основи контролінгової діяльності на підприємстві 1. Вимоги до створення служби контролінгу на підприємстві. 2. Варіанти впровадження контролінгу на підприємстві. 3. Посадові обов'язки працівників служби контролінгу

4. Теми практичних занять

Практичне заняття – це форма навчального заняття, при якій викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом виконання студентом відповідно сформульованих завдань. Практичне заняття включає проведення попереднього контролю знань, вмінь, навичок студентів; постановку загальної проблеми та її обговорення; розв'язування завдань з їх обговоренням; виконання контрольних завдань, їх перевірку і оцінку. Оцінки отримані студентом за окремі практичні завдання враховуються при формуванні підсумкової оцінки.

Вивчення дисципліни «Фінансовий контролінг» передбачає проведення практичних занять за темами, наведеними у табл. 4.1.

Таблиця 4.1

План проведення практичних занять

Назва теми	Перелік питань для розгляду
1	2
Тема 2. Управління грошовими потоками	Визначення грошових потоків ретроспективним методом та методом прямих розрахунків. Прогнозування показників фінансової звітності: потоків грошових коштів, фінансового балансу.
Тема 3. Управління прибутком	Визначення межі беззбитковості за окремими товарами та по підприємству в цілому Вирішення ситуаційного завдання - формування асортиментної та цінової політики підприємства
Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та оцінка інвестиційних проектів	Використання теорії вартості грошей у часі в фінансових розрахунках Розрахунок показників оцінки інвестиційного проекту: розрахунок чистої теперішньої вартості проекту; розрахунок періоду окупності; розрахунок внутрішньої норми доходності; розрахунок грошових потоків за проектом.
Тема 5. Аналіз фінансових звітів та управління фінансовими ризиками	Аналіз ефективності використання ресурсів підприємства за даними його фінансової звітності: експрес-аналіз фінансового стану підприємства; експрес-аналіз фінансових результатів діяльності підприємства; формування аналітичних висновків щодо рівня ефективності використання економічних та фінансових ресурсів підприємства Оцінка фінансових ризиків на базі бухгалтерської звітності: оцінка ризику втрати платоспроможності; оцінка ризику втрати фінансової стійкості та незалежності; комплексна (бальна) оцінка фінансового стану підприємства Ризик та дохідність: визначення ризиків, що виникають у процесі фінансової діяльності підприємства; оцінка ризику інвестицій

Змістовий модуль 2. Фінансовий контролінг в системі управління підприємством	
Тема 7. Організація фінансового контролінгу на підприємстві	Практичне заняття на тему "Система фінансового контролінга на підприємстві"
Тема 8. Оцінка результативності фінансово-господарської діяльності та системи мотивації	Практичне заняття на тему "Оцінка результативності діяльності підприємства".
	Практичне завдання "Внутрішнє трансфертнео ціноутворення"
Тема 9. Контролінг управління витратами в системі фінансового управління підприємством	Практичне завдання "Аналіз та оцінка витрат підприємства".
Тема 10. Бюджетування як інструмент фінансового контролінгу	Практичне завдання "Формування прогнозних показників діяльності підприємства".
	Практичне завдання "Складання бюджетів на підприємстві"

5. Самостійна робота

є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Головною метою самостійної роботи студента є формування його пізнавальної активності, засвоєння ним основних умінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже набутих знань, підвищення рівня організованості студентів тощо. Основними завданнями самостійної роботи студентів є засвоєння в повному обсязі основної освітньої програми та послідовне вироблення навичок ефективної самостійної професійної (практичної й науково-теоретичної) діяльності на рівні світових стандартів.

Самостійна робота студентів охоплює:

вивчення лекційного матеріалу;

робота з опрацювання та вивчення рекомендованої літератури;

робота з матеріалами мережі Internet;

підготовка до аудиторних занять (лекцій, практичних, семінарських);

контрольна перевірка кожним студентом особистих знань за запитаннями для самодіагностики

Необхідним елементом успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни є самостійна робота студентів з вітчизняною та закордонною спеціальною економічною літературою, нормативними актами з питань державного регулювання економіки, статистичними матеріалами. Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для засвоєння теоретичних знань з навчальної дисципліни, наведені в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Тема	Види та форми СРС	Форми контролю
1	2	3
Змістовий модуль 1. Фінансовий		
Тема 1. Теоретичні та організаційно-економічні основи фінансового менеджменту та зміст фінансової звітності	Пошук і огляд літературних джерел за заданою проблематикою, текстів лекцій. Підготовка до семінарського заняття на тему «Механізм фінансового менеджменту». Написання есе «Співвідношення понять управління фінансами та фінансовий менеджмент»	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей). Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять. Обговорення (захист) матеріалів.
Тема 2. Управління грошовими потоками	Вивчення літератури, текстів лекцій, матеріалів ПНС за темою2. Підготовка до практичного заняття «Визначення грошових потоків ретроспективним методом та методом прямих розрахунків»; «Прогнозування показників фінансової звітності: потоків грошових коштів, фінансового балансу». Виконання домашнього завдання (ДЗ)	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей) -Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять Перевірка правильності виконання ДЗ.
Тема 3. Управління прибутком	Вивчення літератури, текстів лекцій, матеріалів ПНС за темою3. - Підготовка до практичного заняття «Визначення межі беззбитковості за окремими товарами та по підприємству в цілому». с	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей) Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять Перевірка правильності виконання ДЗ.

1	2	3
Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та оцінка інвестиційних проектів	Вивчення літератури, текстів лекцій, матеріалів ПНС за темою4. Підготовка до практичного заняття «Використання теорії вартості грошей у часі в фінансових розрахунках» «Вибір інвестиційних проектів» Виконання домашнього завдання (ДЗ) Огляд законодавчої бази щодо інвестиційної політики в Україні Виконання домашнього завдання (ДЗ)	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей) Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять Перевірка правильності виконання ДЗ.
Тема 5. Аналіз фінансових звітів та управління фінансовими ризиками	Вивчення літератури, текстів лекцій, матеріалів ПНС за темою5. Підготовка до практичного заняття «Аналіз фінансової звітності та оцінки ризиків» Виконання домашнього завдання (ДЗ)	Активна участь в аудиторних заняттях (кількість правильних відповідей) Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять Перевірка правильності виконання ДЗ.
Змістовий модуль 2. Фінансовий контролінг в системі управління підприємством		
Тема 6. Фінансовий контролінг як інструмент управління підприємством	Вивчення літератури, текстів лекцій. Підготовка до семінарського заняття на тему «Роль контролінга в системі управління підприємством». Пошук і огляд літературних джерел за заданою проблематикою. Написання есе на тему «Контроль і контролінг: тотожність і протилежність»	
Тема 7. Організація фінансового контролінгу на підприємстві	Вивчення літератури, текстів лекцій. Підготовка до семінарського заняття на тему «Організаційно-економічні основи контролінгової діяльності на підприємстві Система фінансового контролінга на підприємстві». Пошук і огляд літературних джерел за заданою проблематикою. Написання есе на тему: «Оцінка варіантів впровадження системи контролінгу на підприємстві».	Активна участь в аудиторних заняттях. Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять. Обговорення (захист) матеріалів.
Тема 8. Оцінка результативності фінансово-господарської діяльності та системи мотивації	Вивчення літератури, текстів лекцій. Підготовка до контрольної роботи. Підготовка до практичного заняття.	Активна участь в аудиторних заняттях. Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять. Обговорення (захист) матеріалів.

1	2	3
Тема 9. Контролінг управління витратами в системі фінансового управління підприємством	Вивчення літератури, текстів лекцій. Пошук і огляд літературних джерел за заданою проблематикою. Написання есе на тему «Переваги та недоліки трансфертного ціноутворення. Конфлікт інтересів в процесі трансфертного ціноутворення»	Активна участь в аудиторних заняттях. Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять. Обговорення (захист) матеріалів.
Тема 10. Бюджетування як інструмент фінансового контролінгу	Вивчення літератури, текстів лекцій. Пошук і огляд літературних джерел за заданою проблематикою. Написання есе на тему "Порівняльна характеристика планування та бюджетування на підприємстві"	Активна участь в аудиторних заняттях. Розгляд підготовлених матеріалів під час аудиторних занять. Обговорення (захист) матеріалів.

6. Методи навчання

При викладанні дисципліни «Фінансовий контролінг» для активізації навчального процесу передбачено застосування сучасних освітніх технологій, таких як: проблемні лекції, міні-лекції, семінари-дискусії, робота в малих групах, кейс-метод (табл. 6.1).

Основні відмінності активних та інтерактивних методів навчання від традиційних визначаються не тільки методикою і технікою викладання, але й високою ефективністю навчального процесу, який виявляється у: високій мотивації студентів; закріпленні теоретичних знань на практиці; підвищенні самосвідомості студентів; формуванні здатності приймати самостійні рішення; формуванні здатності до ухвалення колективних рішень; формуванні здатності до соціальної інтеграції; набуття навичок вирішення конфліктів; розвитку здатності до знаходження компромісів.

**Розподіл форм та методів активізації процесу навчання
за темами навчальної дисципліни**

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
Тема 1. Теоретичні та організаційно-економічні основи фінансового менеджменту та зміст фінансової звітності	Кейс "Теоретичні та організаційно-економічні основи фінансового менеджменту"
Тема 2. Управління грошовими потоками	Проблемна лекція «Види грошових потоків та їх характеристика» Модерація щодо методичних підходів до прогнозування грошових потоків
Тема 3. Управління прибутком	Семінар-дискусія з питання вибору політики управління власними фінансовими ресурсами Мозкові атаки щодо обґрунтування та вибору виробничої програми підприємства
Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та оцінка інвестиційних проектів	Рольові ігри з вибору варіанту вкладання грошей
Тема 5. Аналіз фінансових звітів та управління фінансовими ризиками	Модерація «Викривлення у фінансовій звітності: підходи до виявлення»
Тема 6. Фінансовий контролінг як інструмент управління підприємство	Семінар-дискусія "Роль контролінга в системі управління підприємством".
Тема 7. Організація фінансового контролінгу на підприємстві	Проблемна лекція: "Проблеми формування ефективної системи контролінга на вітчизняних підприємствах". Кейс "Концепції контролінгу". Робота в малих групах з приводу експертної діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства та розробка оптимальних оперативних та стратегічних управлінських рішень. Презентація результатів роботи в малих групах. Робота в малих групах: «Формування раціональної системи контролінга на підприємстві». Презентація результатів роботи в малих групах.
Тема 8. Оцінка результативності фінансово-господарської діяльності та системи мотивації	Семінар-дискусія «Порівняльна характеристика існуючих систем управлінського обліку як основи розрахунків фінансового контролінгу. Переваги та недоліки».

1	2
Тема 9. Контролінг управління витратами в системі фінансового управління підприємством	Робота в малих групах: «Застосування методів фінансового контролінгу для оцінки діяльності підприємства». Презентація результатів роботи в малих групах. Робота в малих групах: «Оптимізація прибутку підприємства». Презентація результатів роботи в малих групах.
Тема 10. Бюджетування як інструмент оперативного фінансового контролінгу	Проблемна лекція: «Дослідження існуючих методів фінансового планування в системі контролінга» Семінар-дискусія «Переваги та недоліки видів бюджетів та системи бюджетування в цілому». Робота в малих групах: «Формування системи бюджетів підприємства». Презентація результатів роботи в малих групах.

Таблиця 6.2

Використання методик активізації процесу навчання

Тема навчальної дисципліни	Практичне застосування методик	Методики активізації процесу навчання
1	2	3
Тема 1. Теоретичні та організаційно-економічні основи фінансового менеджменту та зміст фінансової звітності	<i>Семінарське заняття</i> Тема: Механізм фінансового менеджменту	Семінари-дискусії, Робота в малих групах
Тема 2. Управління грошовими потоками	<i>Практичне заняття.</i> Визначення грошових потоків ретроспективним методом та методом прямих розрахунків.	Робота в малих групах, презентації
Тема 3. Управління прибутком	<i>Практичне заняття.</i> Визначення межі беззбитковості за окремими товарами та по підприємству в цілому	Робота в малих групах, презентації
Тема 4. Визначення вартості грошей у часі та оцінка інвестиційних проектів	<i>Практичне заняття.</i> Оцінка інвестиційних проектів з урахуванням вартості грошей у часі та інфляції	Семінари-дискусії, презентації

1	2	3
Тема 5. Аналіз фінансових звітів та управління фінансовими ризиками	<i>Практичне заняття.</i> Аналіз ефективності використання ресурсів підприємства за даними його фінансової звітності та визначення ризиків, що виникають у процесі фінансової діяльності підприємства	Робота в малих групах, презентації
Тема 6. Фінансовий контролінг як інструмент управління підприємством	<i>Семінарське заняття. Тема:</i> Роль контролінга в системі управління підприємством.	Семінари-дискусії, презентації
Тема 7. Організація фінансового контролінгу на підприємстві	<i>Практичне заняття.</i> Формування системи фінансового контролінгу на підприємстві	Робота в малих групах, презентації
Тема 8. Оцінка результативності фінансово-господарської діяльності та системи мотивації	<i>Практичне заняття.</i> Оцінка результативності діяльності підприємства. <i>Практичне заняття.</i> Внутрішнє трансфертнео ціноутворення"	Робота в малих групах, презентації
Тема 9. Контролінг управління витратами в системі фінансового управління підприємством	<i>Практичне заняття.</i> Аналіз та оцінка витрат підприємства	Робота в малих групах, презентації
Тема 10. Бюджетування як інструмент фінансового контролінгу	<i>Практичне заняття.</i> Формування прогнозних показників діяльності підприємства <i>Практичне заняття.</i> Складання бюджетів на підприємстві	Робота в малих групах, презентації

7. Рекомендована література

1. Задорожний З. В. Контролінг [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / З. В. Задорожний, І. Є. Давидович, А. В. Фаїзов. – Т. : Економічна думка, 2010. – 224 с.
2. Івахненко С. В. Фінансовий контролінг. Методи та інформаційні технології [Текст] / С. В. Івахненко, О. В. Мелих. – К. : Знання, 2009. – 319 с.
3. Контроллинг: учебник / под ред. А.И. Карминского, С.Г. Фалько. - М.: Финансы и статистика, 2006. – 336 с.
4. Контролінг [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. М. Ужва [та ін.]. – Миколаїв : МДАУ, 2011. – 293 с.
5. Контролінг в управлінні витратами підприємств [Текст] : Монографія / В.В. Прохорова, Н.В. Сабліна. – Харків : УкрДАЗТ, 2010. – 256 с.
6. Лубенченко О.Е. Фінансовий контролінг суб'єктів господарювання [Текст] : навч. посіб. / О. Е. Лубенченко, Н. В. Акмаєва, І. Л. Чабаненко. – Алчевськ : ДонДТУ, 2010. – 116 с.
7. Ляшенко Г. П. Контролінг в управлінні підприємством [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Г. П. Ляшенко [и др.]. – Ірпінь : НУ ДПС України, 2009. – 274 с.
8. Савчук В.П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент. – М.: Companion Group, 2008. – 880 с.
9. Фінансовий менеджмент: Підручник / [Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін]. – К.: КНЕУ, 2005. – 535 с.
10. Финансовый менеджмент: /Под ред. Г.Б.Поляк. .М.: Волтер Клувер, 2009.-608 с.
11. Финансовый менеджмент: Теория и практика. Учебник. Под ред.Е.Стойановой, .-М.: Перспектива, 2009. – 656 с.